

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6969675>

Формування комунікативної компетентності студентів ЗВО на заняттях з фахової української мови

Коновченко О. В., канд. філол. наук, доцент

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Загально визнано, що «сучасний фахівець – це висококваліфікований професіонал, який поєднує загальну ерудицію із знаннями конкретної галузі діяльності, уміє виділити стратегічні питання, встановити взаєморозуміння та взаємодію із громадськістю, конкретною соціальною групою, окремими людьми, тобто володіє культурою комунікативної діяльності» (Л. С. Гавриляк). Відповідно, однією з важливих рис сучасного фахівця науковці та роботодавці називають комунікативну компетентність.

Комунікативна компетентність – це «здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми, певна сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування» (К. В. Крилова). Це знання, уміння та навички, що пов'язані з процесом міжособистісної комунікації і які дозволяють успішно вибудовувати та скеровувати в потрібне русло конструктивний діалог з різними людьми, що, зрештою, дозволяє досягати цілей комунікації. На думку М. А. Василика, комунікативну компетентність особистості формують такі комунікативні знання, уміння й навички:

- знання норм і правил спілкування (ділового, повсякденного тощо);
- високий рівень мовленнєвого розвитку, що дозволяє людині в процесі спілкування вільно передавати й сприймати інформацію;
- розуміння невербальних засобів комунікації;
- уміння налагоджувати контакт із людьми, ураховуючи їхні гендерні, вікові, соціально-культурні, статусні характеристики;
- уміння поводитись адекватно до ситуації й використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей;
- уміння впливати на співрозмовника так, щоб схилити його на свій бік, переконати в силі своїх аргументів;
- здатність правильно оцінити співрозмовника як особистість, як потенційного конкурента чи партнера й вибрати власну комунікативну стратегію залежно від цієї оцінки;
- здатність викликати в співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості (М. А. Василик).

Складовими комунікативної компетентності, на думку дослідників, є такі: лінгвістична (мовна); соціолінгвістична (уміння використовувати

мовний матеріал відповідно до контексту); соціокультурна (уміння використовувати знання історії та культури); дискурсивна (уміння організовувати мовлення, підтримати розмову, слухати співрозмовника, урахувати його погляд); стратегічна (уміння ставити завдання, досягати мети, налагоджувати контакт зі співрозмовником); соціальна (уміння поставити себе на місце іншого й здатність упоратися із ситуацією) (О. Кравченко-Дзонда).

Роботодавці наголошують на важливості комунікативних навичок для бізнесу та окремого працівника. Якщо людина вміє професійно спілкуватися, то «вона швидко адаптується в колективі, легко налагоджує й зміцнює зв'язки з клієнтами, замовниками, роботодавцем, а ще в переговорах будь-якої складності вигідно представляє інтереси компанії або свої власні, якщо працює на фрилансі» (К. Мащенко). У процесі пошуку нової роботи пошукач за допомогою комунікативних навичок може компенсувати брак досвіду; успіх фрилансера переважно ґрунтується на його вмінні спілкуватися; працівник за допомогою конструктивної й аргументованої розмови з керівником та колегами може покращити робочу ситуацію.

На думку К. Мащенко, керівниці експертно-аналітичного центру Міжнародного кадрового порталу HeadHunter, якщо пошукач пише в резюме, що він володіє комунікативною компетентністю, то це має означати, що він може:

- зрозуміло й чітко висловлювати свою думку як усно, так і письмово;
- адекватно оцінювати ситуацію, у якій доведеться вести діалог, і прогнозувати його вектор;
- спрямовувати та коригувати формат спілкування в тому ключі, який потрібен, урахувуючи особливості комунікативного акту для досягнення потрібного результату;
- реалізувати на практиці етикет ділового спілкування;
- використовувати різні комунікативні тактики і стратегії;
- аналізувати зовнішні сигнали співрозмовника (міміка, мова тіла тощо);
- діяти в конфліктних ситуаціях і працювати на зниження градусу конфлікту, якщо такий все ж назріває;
- активно слухати;
- застосувати на практиці інструменти ораторського мистецтва;
- організувати й вести переговори, зустрічі в тому числі й складні;
- проявляти емпатію (К. Мащенко).

З огляду на вищезазначене, можемо зауважити, що важливою складовою комунікативної компетентності є мовна компетентність – високий рівень володіння мовними засобами, знання законів і правил

спілкування, «уміння адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях» (І. О. Чеботарьова). Високий рівень володіння мовою допомагає фахівцеві краще опанувати професію й надалі ефективно виконувати обов'язки. Опанувати мову професії означає знати принципи й правила фахової української мови, правильно використовувати професійну лексику (зокрема й термінологію), уміти працювати з науковою та професійною літературою, складати тексти документів та усних виступів (доповідей, промов), комунікувати з керівником, колегами, партнерами тощо. Крім того, мова визначає культуру фахівця, адже мовна культура – складова загальної культури особистості.

Сучасним фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як ефективний засіб комунікації. Тому в процесі навчання фахової української мови важливо не просто підносити рівень мовної грамотності студентів. У навчальних програмах акцент слід зробити не на традиційному засвоєнні інформації про літературні норми всіх мовних рівнів, а на комунікативно-мовленнєву підготовку студентів у ситуаціях офіційно-ділового та професійного спілкування, тобто на формування навичок професійної комунікації – зокрема на вивчення особливостей фахової мови, норм ділового етикету, основних правил організації ефективних ділових контактів, на розвиток культури мовлення. Провідними у викладанні фахової української мови мають стати проблемно-комунікативний та інтерактивні методи навчання, які допоможуть сформувати комунікативну компетентність студентів, зокрема й мовну. Ці методи мають забезпечити реалізацію основних шляхів формування комунікативної компетентності:

- поглиблення знань про мову, засвоєння норм етичної й етикетної поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення вмінь і навичок спілкування в науковій та офіційно-діловій сферах, оволодіння різноманітними стратегіями й тактиками ефективної комунікації;

- розвиток вмінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, використовуючи різні способи аргументації, вести діалог із співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету;

- оволодіння вмінням сприймати, аналізувати, порівнювати мовні явища й факти, коментувати їх, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності ситуації спілкування (Т. С. Єжижанська, М. П. Осадча).

Практичними завданнями, що сприяють формуванню комунікативної компетентності студентів на заняттях з фахової української мови, можуть бути такі:

- підготувати доповідь і/або презентацію на тему, пов'язану з майбутньою професійною діяльністю;

- скласти резюме і супровідний лист до нього;
- скласти діловий лист партнерові або клієнтові – як паперовий, так і електронний;
- змодельовати й реалізувати ситуацію співбесіди з рекрутером, перемовин з партнерами/клієнтами, наради, ділової бесіди з керівником/колегами різної тематичної спрямованості (наприклад, щодо підвищення заробітної плати, можливості просування кар’єрними сходинками);
- змодельовати й реалізувати ситуацію ділової онлайн-комунікації різної тематичної спрямованості.

Отже, комунікативна компетентність – важлива складова професійної компетентності, що надає фахівцеві можливість ефективно спілкуватися з іншими людьми задля вирішення професійних комунікативних завдань, а зрештою, досягати успіху в будь-якій сфері сучасного життя. Комунікативна компетентність ґрунтується, зокрема, на високому рівні володіння мовою та культури спілкування. Допомогти сформувати в студентів комунікативну компетентність – одне із завдань сучасних закладів вищої освіти.